

Wątki mariologiczno – maryjne w wybranych posynodalnych adhortacjach apostolskich

We współczesnej mariologii często podkreśla się rolę, jaką magisterium Kościoła odgrywało i nadal odgrywa w poprawnym przekazie treści związanych z prawdami maryjnymi¹. Zwraca się uwagę nie tylko na encykliki i bulle dogmatyczne, ale także na posynodalne adhortacje apostolskie skierowane do poszczególnych członków Kościoła, regionów świata lub odnoszące się do konkretnych wymiarów życia chrześcijańskiego. Oprócz podejmowania specyficznych tematów, posynodalne adhortacje apostolskie zawierają odniesienia o charakterze mariologiczno-maryjnym, na które warto zwrócić uwagę.

W niniejszym opracowaniu zostaną przeanalizowane wybrane posynodalne adhortacje apostolskie biskupów Rzymu i zawarte w nich wątki mariologiczno-maryjne. Na samym początku trzeba zaznaczyć, iż nie będziemy zajmowali się posynodalnymi adhortacjami apostolskimi, które zostały wydane po Specjalnych Zgromadzeniach Synodu Biskupów między innymi dla Europy, Azji, Afryki, Ameryki czy też dla Oceanii².

Ks. KAMIL ZADROŻNY: w 2018 r. uzyskał tytuł doktora z teologii dogmatycznej ze specjalizacją w mariologii na Papieskim Wydziale Teologicznym „Marianum” w Rzymie na podstawie rozprawy *La Parola di Dio e la Madre di Gesù nell’esortazione apostolica postsinodale „Verbum Domini” di Benedetto XVI. Contenuti e prospettive*. W roku akademickim 2017-2018 był asystentem przy katedrze teologii dogmatycznej i mariologii na „Marianum”; członek zwyczajny Polskiego Towarzystwa Mariologicznego oraz Włoskiego Interdyscyplinarnego Towarzystwa Mariologicznego (AMI); wykładowca teologii dogmatycznej (mariologii) w Wyższym Seminarium Duchownym Archidiecezji Częstochowskiej w Częstochowie.

¹ A. AMATO, *Vaticano II e mariologia postconciliare. Considerazioni introduttive*, w: *Mariologia a tempore Concilii Vaticani II. Receptio, ratio et prospectus*, ed. S.M. Cechin, Roma 2013, XII-XIX.

² N. ETEROVIĆ, *Sinodi continentali. I Consigli Speciali del Sinodo dei Vescovi*, Città del Vaticano 2013.

1. Posynodalna adhortacja apostolska

Posynodalna adhortacja apostolska stanowi odrębny gatunek wśród papieskich dokumentów. Zaliczyć ją należy zwyczajnego nauczania Biskupa Rzymu³. Dokument ten jest ściśle związany ze zgromadzeniem Synodu Biskupów, którego prace stanowią dla każdego papieża źródło informacji oraz inspiracji w tworzeniu dokumentu posynodalnego, zwanego posynodalną adhortacją apostolską. Jest on ściśle powiązany z obradami synodalnymi. Synod Biskupów, zgodnie z zamysłem Pawła VI, ma zawiązywać więzy jedności pomiędzy biskupami świata a biskupem Rzymu oraz ma być jego ciałem doradczym w sprawach koncentrujących się na życiu wspólnoty Kościoła⁴.

Biskupi Rzymu od 1965 roku korzystając z prac synodalnych, z dokumentów przygotowawczych oraz posynodalnych, promulgowali do tej pory 21 posynodalnych adhortacji apostolskich. W porządku chronologicznym wymienić należy: *Evangelii nuntiandii* (8 grudnia 1975); *Catechesi tradendae* (16 października 1979), *Familiaris consortio* (21 listopada 1981), *Reconciliatio et paenitentia* (2 grudnia 1984), *Christi-fideles laici* (30 grudnia 1988), *Pastores dabo vobis* (25 marca 1992), *Ecclesia in Africa* (15 maja 1995), *Vita consecrata* (25 marca 1996), *Une espérance nouvelle pour le Liban* (10 maja 1997); *Ecclesia in America* (22 stycznia 1999); *Ecclesia in Asia* (6 listopada 1999), *Ecclesia in Oceania* (22 listopada 2001), *Ecclesia in Europa* (28 czerwca 2001), *Pastores gregis* (16 października 2003); *Sacramentum caritatis* (22 lutego 2007), *Verbum Domini* (30 września 2010), *Africae munus* (19 listopada 2011), *Ecclesia in Medio Oriente* (14 września 2012); *Evangelii gaudium* (24 listopada 2013); *Amoris laetitia* (19 marca 2016); *Christus vivit* (25 marca 2019).

Warto zaznaczyć, iż przymiotnik „posynodalna” po raz pierwszy pojawił się 2 grudnia 1984 roku wraz z publikacją *Reconciliatio et paenitentia*. W ten sposób jeszcze bardziej podkreślony został związek promulgowanego przez papieża dokumentu z pracami synodalnymi. Istnieją bowiem powszechnie znane adhortacje apostolskie, które nie

³ KONGREGACJA NAUKI WIARY, *Instrukcja o powołaniu teologa w Kościele „Donum veritatis”* 17, AAS 82 (1990), 1557-1558, w: *W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966-1994*, Tarnów 1995, 359.

⁴ D. VITALI, *I soggetti della sinodalità alla luce dell'ecclesologia del Concilio Vaticano II*, w: *A cinquant'anni dall'Apostolica sollicitudo. Il Sinodo dei Vescovi al servizio di una Chiesa sinodale*, ed. L. Baldisseri, Città del Vaticano 2016, 141-189.

mają związku z Synodem Biskupów. Taką jest na przykład adhortacja apostołska *Marialis cultus* o należyтым kształtowaniu i rozwijaniu kultu Najświętszej Maryi Panny (2 lutego 1974), *Redemptos custos* o świętym Józefie i jego posłannictwie w życiu Chrystusa i Kościoła (15 sierpnia 1989) czy chociażby *Gaudete et exultate* o powołaniu do świętości w świecie współczesnym (19 marca 2018).

2. Matka Pana a ewangelizacja we współczesnym świecie

Jednym z tematów mariologiczno-maryjnych, który został podjęty w posynodalnych adhortacjach apostołskich jest rola, jaką Maryja z Nazaretu odgrywa w dziele ewangelizacji.

Na III Zwyczajnym Zgromadzeniu Ogólnym Synodu Biskupów, które odbyło się w Rzymie w dniach od 27 września do 26 października 1974, obradowano nad kwestią ewangelizacji w świecie współczesnym. Owocem tego zgromadzenia synodalnego jest między innymi promulgowana w 1975 roku przez Pawła VI adhortacja apostołska *Evangelii nuntiandii*, która po dziś dzień pozostaje inspiracją dla innych dokumentów Urzędu Nauczycielskiego Kościoła w tym zakresie. Święty Paweł VI, przywołując postać Matki Jezusa, nazywa Ją „Gwiazdą stale odnawianej ewangelizacji” (*Stella evangelizationis usque renovandae*)⁵. To właśnie Jej Papież zawierzył misję ewangelizacyjną Kościoła.

Rozwinięcie tematów zawartych w *Evangelii nuntiandi* odnajdujemy w innych posynodalnych adhortacjach apostołskich epoki posoborowej.

Przepowiadanie *słowa Bożego i przekaz wiary*, dokonujący się poprzez wysiłek ewangelizacyjny i katechetyczny, stały się tematem IV Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów, który miał miejsce w Rzymie w dniach od 30 września do 26 października 1977. W adhortacji *Catechesi tradendae* z dnia 16 października 1979, która wieńczy Synod Biskupów o katechezie w świecie współczesnym, Jan Paweł II zwraca uwagę na katechezę będącą nieodzownym środkiem ewangelizacyjnym. Podejmując dziedzictwo zakończzonego Synodu Biskupów, św. Jan Paweł II w uczy, iż „Katecheza jest wychowaniem w wierze dzieci, młodzieży i dorosłych, a obejmuje przede wszystkim nauczanie doktryny chrześcijańskiej przekazywane na ogół w sposób

⁵ PAULUS VI, *Ahdortatio apostolica de Evangelizatione in mundo huius temporis* „*Evangelii nuntiandi*” 82, AAS 68 (1976), 76, PAWEŁ VI, *Adhortacja apostołska o ewangelizacji w świecie współczesnym* „*Evangelii nuntiandi*”, Warszawa 1986, 72.

systematyczny i całościowy, dla wprowadzenia wierzących w pełnię życia chrześcijańskiego⁶.

Obok tematów prezentowanych w *Catechesi tradendae* pojawiają się wątki maryjne, które odczytywać należy w kontekście całego dokumentu posynodalnego. Znamienne okazuje się, że osoba Najświętszej Maryi Panny i Jej całkowite oddanie się na służbę tajemnicy Wcielenia, które zrealizowało się w Nazarecie (Łk 1, 26-38) jest dla wspólnoty Kościoła wezwaniem do nieustannego podążania Jej śladami. Jak zaznacza Jan Paweł II, Maryja „z racji swego szczególnego wybrania patrzyła, jak Jej Syn «Jezus czynił postępy w mądrości, w latach i w łasce». Na Jej kolanach, a potem przez całe ukryte życie w Nazarecie, ten Syn, który był jednorodzoną od Ojca, pełnym łaski i prawdy, przez Nią został nauczony ludzkiej znajomości Pisma Świętego, historii Bożych planów wobec narodu wybranego, w postawie uwielbienia Ojca. A poza tym była pierwszą wśród Jego uczniów: pierwszą mianowicie co do czasu, bo gdy odnalazła swego młodocianego Syna w świątyni, otrzymała od Niego nauki, które przechowywała w sercu swoim, ale pierwszą przede wszystkim dlatego, że nikt nie był tak jak Ona w tak głębokim sensie «uczniem Boga» [...]. Nie bez powodu w auli Synodu nazwano Maryję «żywym katechizmem», «matką i wzorem katechetów»⁷.

Głęboki związek Dziewicy Nazaretańskiej z Synem, Jego Słowem oraz wolą Najwyższego pozwalają dostrzec w Niej prawdziwą ikonę osoby, która poświęca swoje życie i talenty głoszeniu i katechizacji. W owej posłudze potrzeba bowiem wewnętrznej dyspozycji, która jest

⁶ IOANNES PAULI II, *Adhortatio apostolica de Catechesi nostro tempore tradenda „Catechesi tradendae”* 18 (CT), AAS 71 (1979), 1292: „[...] catechesim esse educationem in fide impertiendam pueris, iuuenibus, adultis, potissimum per institutionem doctrinae christianae, quae plerumque cohaerenti fit via atque ratione, eo nempe consilio ut credentes christianae vitae plenitudini initientur”, JAN PAWEŁ II, *Adhortacja apostolska o katechizacji w naszych czasach „Catechesi tradendae”*, w: *Adhortacje apostolskie Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 1996, t. 1, 17.

⁷ Tamże 73, AAS 71 (1979), 1339-1340: „Ipsa enim singularem ob electionem inspectabat, dum filius «Jesus proficiebat sapientia et aetate et gratia». In genibus eius positus ac deinde per totam absconditam in oppido Nazareth vitam, Filius ille, qui erat Unigenitus a Patre, plenus gratiae et veritatis, ab illa institutus est Scripturarum humana cognitione atque historia consilii divini de populo electo, Patrem adorando. Prima ceterum fuit illius discipulorum: prima videlicet tempore, nam cum in Templo reperisset Filium suum puerum, ab eo doctrinas accepit, quas conservabat in corde suo; sed prima potissimum, quod nemo ut illa, ratione tam alta, «docibilis Dei» facta est. Non sine causa in Aula Synodi vocata Maria est «catechismus vivus», «catechistarum mater et exemplar»”, *Adhortacje apostolskie Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, 64.

źródłem mocy i sprawia, że przekaz ewangeliczny staje się autentyczny, wiarygodny i w efekcie przyjęty. Dlatego też odwołując się do opisu z księgi Dziejów Apostolskich (Dz 1, 4), to właśnie wstawiennictwu Maryi, Papież powierza całą działalność katechetyczną Kościoła⁸.

Na wzorcą obecność Maryi w głoszeniu Ewangelii współczesnemu światu wskazuje papież Franciszek w adhortacji apostolskiej *Evangelii gaudium* (24 listopada 2013). W numerze 284. Ojciec święty przypomina: „Wraz z Duchem Świętym pośród ludu jest zawsze Maryja. Ona gromadziła uczniów, aby Go przyzywać (por. Dz 1, 14), i w ten sposób uczyniła możliwą eksplozję misyjną, jaka się dokonała w dniu Pięćdziesiątnicy. Ona jest Matką ewangelizującego Kościoła i bez Niej nie potrafilibyśmy naprawdę zrozumieć ducha nowej ewangelizacji”⁹.

Kontynuując maryjny wątek i wskazując na obecność Maryi we wspólnocie Kościoła, Ojciec święty podkreśla, iż „Istnieje styl maryjny w działalności ewangelizacyjnej Kościoła. Za każdym razem, gdy spoglądamy na Maryję, znów zaczynamy wierzyć w rewolucyjną moc czułości i miłości. W Niej dostrzegamy, że pokora i delikatność nie są cnotami słabych, lecz mocnych, którzy nie potrzebują źle traktować innych, aby czuć się ważnymi. Patrząc na Nią, odkrywamy, że Ta, która wielbiła Boga, ponieważ «strąca władców z tronu, a bogaczy odprawia z niczym», jest Tą samą, która wprowadza ciepło domowego ogniska w nasze poszukiwanie sprawiedliwości. Jest również Tą, która zachowuje uważnie «wszystkie te sprawy i rozważa je w swoim sercu» (Łk 2, 19). Maryja umie rozpoznawać ślady Ducha Bożego w wielkich wydarzeniach, a także w tych, które wydają się niedostrzegalne. Kontempluje tajemnice Boga w świecie, w dziejach i w życiu codziennym każdego i wszystkich. Jest niewiastą modlącą się i pracującą w Nazarecie, i jest również naszą Panią czynności, która opuszcza swoje miasteczko, by «z pośpiechem» (Łk 1, 39) pomóc innym”¹⁰. Maryjny styl Kościoła,

⁸ Por. tamże, AAS 71 (1979), 1339-1340, *Adhortacje apostolskie Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, 64.

⁹ FRANCISCUS, *Adhortatio apostolica de Evangelio Nuntiando nostra aetate „Evangelii gaudium”* (EG) 284, AAS 105 (2013), 1134: „Con lo Spirito Santo, in mezzo al popolo sta sempre Maria. Lei radunava i discepoli per invocarlo (At 1, 14), e così ha reso possibile l’esplosione missionaria che avvenne a Pentecoste. Lei è la Madre della Chiesa evangelizzatrice e senza di lei non possiamo comprendere pienamente lo spirito della nuova evangelizzazione”, FRANCISZEK, *Posynodalna adhortacja apostolska o głoszeniu Ewangelii we współczesnym świecie „Evangelii gaudium”*, Poznań 2014, 175.

¹⁰ Tamże 288, AAS 105 (2013), 1136: „Vi è uno stile mariano nell’attività evangelizzatrice della Chiesa. Perché ogni volta che guardiamo a Maria torniamo a credere nella

o którym uczy papież Franciszek, powinien przenikać całą Jego działalność i misję ewangelizacyjną.

Nauczanie papieża zawarte w *Evangelii nuntiandi*, *Catechesi tradendae* oraz w *Evangelii gaudium* wskazuje na Najświętszą Maryję Pannę ściśle zjednoczoną z Kościołem, także w jego misji głoszenia Chrystusa światu. Wzorczą postawą Niewiasty z Nazaretu jest dla Kościoła żyjącego pośród świata i głoszącego Chrystusa znakiem pociechy i ewangeliczną inspiracją w działaniu.

3. Najświętsza Maryja Panna i Eucharystia

Tematem podejmowanym w posynodalnych adhortacjach apostołskich, który warto wydobyć w naszym opracowaniu, jest relacja Matki Pana z Eucharystią¹¹. Oczywiście kwestia ta została już dogłębnie ukazana przez św. Jana Pawła II, między innymi w encyklice *Ecclesia de Eucaristia* (17 kwietnia 2004)¹². Temat ten powraca w posynodalnej adhortacji apostołskiej Benedykta XVI *Sacramentum caritatis* o Eucharystii w życiu i misji Kościoła (22 lutego 2007). Papież Ratzinger po zakończonym XI Zwyczajnym Zgromadzeniu Ogólnym Synodu Biskupów, który poświęcony był Eucharystii w życiu i misji Kościoła, zachciał ofiarować medytację nad sakramentem miłości¹³.

forza rivoluzionaria della tenerezza e dell'affetto. In lei vediamo che l'umiltà e la tenerezza non sono virtù dei deboli ma dei forti, che non hanno bisogno di maltrattare gli altri per sentirsi importanti. Guardando a lei scopriamo che colei che lodava Dio perché «ha rovesciato i potenti dai troni» e «ha rimandato i ricchi a mani vuote» (*Lc* 1, 52. 53) è la stessa che assicura calore domestico alla nostra ricerca di giustizia. È anche colei che conserva premurosamente «tutte queste cose, meditandole nel suo cuore» (*Lc* 2, 19). Maria sa riconoscere le orme dello Spirito di Dio nei grandi avvenimenti ed anche in quelli che sembrano impercettibili. È contemplativa del mistero di Dio nel mondo, nella storia e nella vita quotidiana di ciascuno e di tutti. È la donna orante e lavoratrice a Nazaret, ed è anche nostra Signora della premura, colei che parte dal suo villaggio per aiutare gli altri «senza indugio» (*Lc* 1, 39)», FRANCISZEK, *Posynodalna adhortacja apostołska o głoszeniu Ewangelii we współczesnym świecie „Evangelii gaudium”*, 198.

¹¹ *Maria e l'Eucaristia*, ed. E. M. Toniolo, Roma 2000.

¹² A. WOJTCZAK, „Niewiasta eucharystii” według nauczania Jana Pawła II, „Salvatoris Mater” 6 (2004) 1, 254-378; B. FERDEK, *Boże macierzyństwo Maryi a Eucharystia*, „Salvatoris Mater” 7 (2005) 1, 33-44.

¹³ W. PAŁĘCKI, *Eucharystia w świetle teologii misteriów i posynodalnej adhortacji papieża Benedykta XVI „Sacramentum caritatis”*, „Resovia Sacra” 14-15 (2007-2008), 43-64; zob. także G. BACHANEK, *Rozwój nauczania Josepha Ratzingera o Eucharystii*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 18 (2005), 111-124.

Posynodalna adhortacja apostolska Benedykta XVI, obok wykładu na temat Eucharystii, kreśli cechy charakterystyczne Matki Pana i Jej związku z sakramentem Ciała i Krwi Pańskiej. Dokument posynodalny mówiąc o eschatologicznym wymiarze Eucharystii, wskazuje, iż „w Najświętszej Maryi widzimy doskonałą realizację tego sposobu sakramentalnego działania, przez które Bóg dociera do ludzkiego stworzenia i angażuje je w swoją zbawczą inicjatywę. Od Zwiastowania do Zesłania Ducha Świętego Maryja z Nazaretu jawi się jako osoba, której wolność jest całkowicie poddana woli Bożej. Jej Niepokalane Poczęcie odsłania się właśnie w Jej bezwarunkowym posłuszeństwie słowu Bożemu. Posłuszna wiara jest postawą, jaką w swoim życiu przyjmuje w każdej chwili wobec Bożego działania”¹⁴.

Droga wiary Dziewicy Nazaretańskiej jest więc w służbie tajemnicy Jezusa Chrystusa, który w przeddzień misterium Męki, Śmierci i Zmartwychwstania ustanowił sakrament Eucharystii. Na ten wymiar wskazuje *Sacramentum caritatis*: „Od Zwiastowania aż do Krzyża Maryja jest tą, która przyjmuje Słowo, które w Niej stało się ciałem i łączy się Ona z Nim aż do Jego zamilknięcia w ciszy śmierci. To Ona w końcu przyjmuje w swoich ramionach ofiarowane ciało, teraz bez życia, Tego, który rzeczywiście umiłował swoich «aż do końca» (J 13, 1). Dlatego też, za każdym razem, kiedy w liturgii eucharystycznej przystępujemy do sprawowania ofiary Ciała i Krwi Chrystusa, kierujemy się również do Tej, która w pełni łącząc się z ofiarą Chrystusa, przyjęła ją dla całego Kościoła”¹⁵.

¹⁴ BENEDICTUS XVI, *Adhortatio apostolica postsynodalis de Eucharistia vitae missionisque Ecclesiae fonte et culmine „Sacramentum caritatis”* (SCar) 33, AAS 99 (2007), 132: „In Maria Sanctissima etiam videmus perfecte effectum esse modum sacramentalis quo Deus assequitur atque implicat suum in salvificum inceptum humanam creaturam. Ab Annuntiatione ad Pentecosten, Maria de Nazareth veluti persona apparet cuius libertas prorsus docilis est voluntati Dei. Eius Immaculata Conceptio clare se patefacit in docilitate sine condicione erga Verbum divinum. Oboediens fides est forma quam coram Deo agente eius vita omni tempore sumit”, BENEDYKT XVI, *Posynodalna adhortacja apostolska o Eucharystii, źródle i szczycie życia i misji Kościoła „Sacramentum caritatis”*, Kraków 2007, 43.

¹⁵ Tamże, AAS 99 (2007), 132-133: „Ab Annuntiatione usque ad Crucem, Maria ea est quae Verbum accipit in se carnem factum et eo usque adducta ut in mortis silentio obmutesceret. Ipsa est tandem quae accipit sua in brachia corpus donatum, iam exanimum, Ipsius qui revera suos «in finem dilexit» (Io 13, 1). Hanc ob rem, quotiescumque in Liturgia eucharistica accedimus ad Corpus et Sanguinem Christi, vertimur etiam ad Ipsam quae, plene ei adhaerens, accepit pro tota Ecclesia sacrificium Christi”, BENEDYKT XVI, *Posynodalna adhortacja apostolska o Eucharystii, źródle i szczycie życia*

Następnie Benedykt XVI odwołując się do niektórych wypowiedzi ojców synodalnych, podkreśla, że „«Maryja inauguruje uczestnictwo Kościoła w ofierze Odkupiciela». Ona jest Niepokalaną, która bezwarunkowo przyjmuje dar Boży i w ten sposób jest włączona w dzieło zbawienia. Maryja z Nazaretu, ikona rodzącego się Kościoła, jest wzorem wskazującym, jak każdy z nas powinien przyjmować dar, jaki Jezus czyni z siebie samego w Eucharystii»¹⁶.

W dalszej części dokumentu posynodalnego Benedykt XVI uczy, że Maryja jako Dziewica Niepokalana, Arka nowego i wiecznego Przymierza, towarzyszy Kościołowi w wychodzeniu na spotkanie przychodzącego Pana w Eucharystii. W Niej, jak zaznacza Papież, odnajdujemy „najdoskonalszą realizację istoty Kościoła” (*Ecclesiae essentiam in illa perfectissimo*)¹⁷. Przywołując nauczanie Jana Pawła II zawarte w encyklice *Ecclesia de Eucharistia*, papież Benedykt XVI przypomina, że „Kościół widzi w Maryi [...] najwierniejszą ikonę samego Kościoła i kontempluje Ją jako niezastąpiony wzór życia eucharystycznego”¹⁸.

W *Sacramentum caritatis* został ponadto ukazany temat obecności Maryi w liturgicznej wspólnotce modlącego się Kościoła. Najświętsza Maryja Panna prowadzi bowiem Lud Boży do głębszego przeżycia celebracji eucharystycznej, stając przed nim jako Matka Słowa Wcielonego i Mistrzyni zasłuchania. „Ona – uczy Benedykt XVI – jest *Tota pulchra*, cała piękna, ponieważ w Niej świeci blask chwały Bożej. Piękno liturgii niebieskiej, które powinno się objawić także w naszych zgromadzeniach, znajduje w Niej wierne odbicie. Od Niej winniśmy się uczyć, jak stawać się ludźmi Eucharystii i Kościoła, byśmy mogli, według słów św. Pawła,

i misji Kościoła „Sacramentum caritatis”, 44.

¹⁶ Tamże, AAS 99 (2007), 133: „«Maria [...] inaugurat participationem Ecclesiae in sacrificio Redemptoris». Ipsa est Immaculata quae sine condicione donum accipit Dei atque, hoc modo, operae salutis associatur. Maria de Nazareth, imago Ecclesiae nascentis, exemplar exstat quomodo unusquisque nostrum ad recipiendum vocetur donum quod Iesus ex se ipso in Eucharistia facit”, BENEDYKT XVI, *Posynodalna adhortacja apostolska o Eucharystii, źródle i szczyt życia i misji Kościoła „Sacramentum caritatis”*, 44.

¹⁷ Tamże 96, AAS 99 (2007), 179, BENEDYKT XVI, *Posynodalna adhortacja apostolska o Eucharystii, źródle i szczyt życia i misji Kościoła „Sacramentum caritatis”*, 111.

¹⁸ Tamże: „In Maria enim dispicit Ecclesia [...] speciem propriam melius effectam, dum contemplatur illam veluti necessarium vitae eucharisticae exemplar”, BENEDYKT XVI, *Posynodalna adhortacja apostolska o Eucharystii, źródle i szczyt życia i misji Kościoła „Sacramentum caritatis”*, 111.

stawać się «nieskalani» przed obliczem Pana, tak jak On tego pragnął od początku (por. Kol 1, 21; Ef 1, 4)¹⁹.

Przywołane wypowiedzi wskazują, iż rola Najświętszej Maryi Panny w Kościele i Jej powiązanie z sakramentem Eucharystii jest tematem, którego nie sposób pominąć. Wiara Kościoła w rzeczywistą obecność Jezusa w Eucharystii jest źródłem Jego życia i misji w świecie współczesnym, a wzorczość Maryi w Jej przyłgnięciu do Syna pomaga wierzącym w głębszym przeżywaniu sakramentu miłości.

4. Maryja i Słowo Boże

Kolejnym tematem, nad którym zatrzymamy się w naszej prezentacji posynodalnych adhortacji apostolskich, jest więź Matki Jezusa ze słowem Bożym. Chcąc zrozumieć tajemnicę życia Matki Pana w świetle misterium Bożego Słowa, należy odwołać się do tekstów nowotestamentalnych, w których autorzy kreślą Jej osobowość i sylwetkę. Z ich kościelnej lektury wynika, iż jedną z bardzo charakterystycznych cech Matki Jezusa jest Jej zażyłość ze słowem Bożym. Święty Łukasz dwukrotnie podkreśla, iż Maryja zachowywała wydarzenia, słowa Jezusa, ponadto rozważała je (Łk 2, 19.51b)²⁰. Droga życia Maryi pokazuje, iż to właśnie słowo Boże kształtowało Jej wybory, decyzje i trwanie przy Jezusie oraz przy wspólnocie Jego uczniów.

Słowo Boże stanowi także centrum życia i misji Kościoła, który w jego świetle odnawia się i idzie na spotkanie z Tym, do którego należy ostateczne Słowo. Tematowi temu poświęcone było XII Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów o słowie Bożym w życiu i misji Kościoła, które miało miejsce w Rzymie w 2008 roku.

¹⁹ Tamże: „Est ea Tota pulchra, quoniam iubar gloriae Dei in illa refulget. Liturgiae caelestis pulchritudo, quae nostris similiter in liturgicis conventibus repeti debet ac referri, speculum in ipsa fidissimum deprehendit. Ab ea discere nos necesse est quo pacto personae eucharisticae ipsi efficiamur atque ecclesiales, ut etiam nos ex sancti Pauli dictis «immaculatos» in Domini conspectu exhibeamus, perinde ac iam a principio voluit ille (cfr Col 1, 21; Eph 1, 4)”, BENEDYKT XVI, *Posynodalna adhortacja apostolska o Eucharystii, źródle i szczyt życia i misji Kościoła „Sacramentum caritatis”*, 111.

²⁰ M. ISABELL NAUMANN, *Transformed by the Word – The Marian Response: an Exposition of Mary in the Post-Synodal Apostolic Exhortation “Verbum Domini”*, „Ephemerides Mariologicae” 61 (2011), 325-341; W. PRZYCZYNA – R. WRÓBEL, *Maryja wzorem słuchania słowa Bożego*, „Salvatoris Mater” 5 (2003) 2, 90-103; A. SERRA, *Memoria e contemplazione*, „Theotokos” 8 (2000), 821-859.

Temat więzi Słowa Bożego i Matki Jezusa obecny jest w posynodalnej adhortacji apostolskiej *Verbum Domini* Benedykta XVI²¹. Zaznaczyć należy, iż jest to jedyny dokument biskupa Rzymu w okresie posoborowym w całości poświęcony tej tematyce. W numerze 27. tejże adhortacji Benedykt XVI uczy, że Maryja jest „figurą Kościoła wsłuchującego się w Słowo Boże, które w Niej staje się ciałem. Maryja jest także symbolem otwarcia się na Boga i na innych; czynnego słuchania, które pozwala na głębokie przyjęcie, przyswojenie, w którym Słowo staje się formą życia”²². Ponadto Ojciec Święty przywołując fragment encykliki *Deus caritas est*, gdzie odwołuje się do pieśni *Magnificat*²³, wyjaśnia, że Maryja „[...] w słowie Bożym czuje się Ona jak u siebie w domu, z naturalnością wychodzi i wchodzi z powrotem. Ona mówi i myśli według słowa Bożego; słowo Boże staje się Jej słowem, a Jej słowo rodzi się ze słowa Bożego. W ten sposób objawia się również, że Jej myśli pozostają w syntonii z myślami Bożymi, że Jej wola zjednoczona jest z wolą Boga. Ona, będąc głęboko przeniknięta słowem Bożym, może stać się Matką Słowa Wcielonego”²⁴. Ta wyjątkowa zażyłość, jaka istnieje pomiędzy Matką Jezusa a słowem Bożym, otwiera Ją jeszcze bardziej na realizację Boskiego planu zbawienia.

W części poświęconej hermeneutyce Pisma świętego i roli Kościoła Benedykt XVI wskazuje na wiarę Maryi: „Właśnie ścisły związek mię-

²¹ M.-D. WEILL, *Marie, figure et mère de l'Église vivant de la Parole de Dieu. Une lecture de l'exhortation „Verbum Domini”*, „Nouvelle Revue Théologique” 141 (2019), 395-410.

²² BENEDICTUS XVI, *Adhortatio apostolica postsynodalis de Verbo Dei in vita et in missione Ecclesiae „Verbum Domini”* (VD) 27, AAS 102 (2010), 706: „Ipsa figura est Ecclesiae in auditione Verbi Dei, quod in ea caro efficitur. Maria quoque symbolum est aperturae ad Deum et ad ceteros; auditio activa, quae in interius perducit, assimilatur, in qua Verbum fit forma vitae”, BENEDYKT XVI, *Posynodalna adhortacja apostolska o Słowie Bożym w życiu i misji Kościoła „Verbum Domini”*, Kraków 2010, 34.

²³ A. TRONINA, *Magnificat – portret duszy Maryi*, „Salvatoris Mater” 8 (2006) 3-4, 22-37.

²⁴ VD 28, AAS 102 (2010), 707: „[...] in Dei Verbo eam vere esse sua in domo, inde sponte exeuntem et illuc redeuntem. Per Dei Verbum loquitur et cogitat; Dei Verbum fit eius verbum, atque eius verbum ex Dei Verbo oritur. Ostenditur praeterea eius cogitationes cogitationibus Dei assimilari, eius voluntatem una esse cum Dei voluntate. Cum Dei Verbo penitus imbuatur, ipsa Verbi incarnati Mater fieri potest”, BENEDYKT XVI, *Posynodalna adhortacja apostolska o Słowie Bożym w życiu i misji Kościoła „Verbum Domini”*, 34.

dzy słowem i wiarą wskazuje, że autentyczna hermeneutyka Biblii jest możliwa tylko w wierze Kościoła, dla której wzorem jest *tak* Maryi²⁵.

Z przytoczonych fragmentów posynodalnej adhortacji apostołskiej wynika, że Kościół wpatrując się w Maryję, w słowie Bożym odnajduje sens i przykład w nieustannym kroczeniu na spotkanie z Jezusem – Słowem Wcielonym. W świetle tego, co zostało powiedziane, należy stwierdzić ponadto, iż Jego Matka jest Mistrzynią szczególnego zasłuchania się w Jego głos. Jej głęboka wiara rodząca się ze słuchania Słowa Bożego (por. Rz 10,17) stanowi wezwanie do wejścia w tajemnicę Bożej prawdy i życia. Maryja wszystko zawdzięcza Słowu, przez które została powołana (por. *Łk* 1, 26-38), ukształtowana oraz którego stała się Matką²⁶.

5. Matka Zbawiciela a sakrament pokuty i pojednania

Wspólnota Ludu Bożego pielgrzymując do wiecznej ojczyzny, już tutaj na ziemi poprzez uczestnictwo w sakramentach kosztuje radości i bliskości Pana. W sakramentach, które są znakami obecności Stwórcy w świecie, ma miejsce przedziwne spotkanie Boga z człowiekiem. Bóg objawia się jako bliski człowiekowi. Ma On bowiem konkretne oblicze Jezusa Chrystusa (por. J 14, 9). Celem sakramentów, które Kościół sprawuje, jest między innymi uświęcenie człowieka²⁷.

Więź Maryi z sakramentami może być rozpatrywana jedynie w świetle tego, kim stała się Ona w historii zbawienia i kim jest dla Kościoła obecnie. Istotnie poprzez dar Bożego macierzyństwa Służebnica Pańska została włączona w tajemnicę odkupienia i zbawienia w sposób uprzywilejowany²⁸. Jak podkreśla *Sacrosanctum concilium* Matka Pana jest złączona ze zbawczym dziełem swojego Syna w sposób nierozdziel-

²⁵ Tamże 29, AAS 102 (2010), 708: „Nexus ipse intrinsecus inter Verbum et fidem perspicue ostendit authenticam hermeneuticam Bibliorum exsistere non posse nisi in fide ecclesiali, cuius exemplar invenitur in consensu Mariae”, BENEDYKT XVI, *Posynodalna adhortacja apostołska o Słowie Bożym w życiu i misji Kościoła „Verbum Domini”*, 35.

²⁶ K. ZADROŻNY, *La Madre di Gesù e la Parola di Dio nella «Verbum Domini» di Benedetto XVI. Contenuti e prospettive teologiche*, Roma 2019.

²⁷ M. BŁAZA-D. KOWALCZYK, *Traktat o sakramentach*, w: *Dogmatyka*, red. E. Adamiak – A. Czaja – J. Majewski, t. 5, Warszawa 2007, 241-243.

²⁸ A.A. NAPIÓRKOWSKI, *Maryja jest piękna. Zarys mariologii i maryjności*, Kraków 2016, 153-166.

ny²⁹. Najświętsza Maryja Panna ze względu na boskie macierzyństwo oraz udział w chwale Bożej jako Wniebowzięta jest Matką, Orędowniczką i Nauczycielką dla wspólnoty ludu Bożego. Funkcja sakramentalna, jaką Kościół spełnia, nie wyklucza wzorczej obecności Matki Jezusa. W przypadku Maryi nie jest to obecność i działanie sakramentalne, lecz macierzyńskie wstawiennictwo.

Maryja uczestnicząc w realizacji boskiego planu zbawienia, poprzez wypowiedziane w Nazarecie *fiat* (por. Łk 1, 38) oraz poprzez macierzyństwo względem Syna Bożego, ma swój wkład w tajemnicę pojednania człowieka z Bogiem. Temat ten pojawia się w posynodalnej adhortacji apostołskiej Jana Pawła II *Reconciliatio et poenitentia*. W numerze 12. owego dokumentu Ojciec Święty uczy, iż człowiek pojednany w sakramencie pokuty i pojednania to człowiek uczestniczący w przedziwny sposób w tajemnicy Bożego miłosierdzia i Bożego życia. Uczestniczy on bowiem w tajemnicy, której doświadczała w swoim ziemskim życiu także Najświętsza Maryja Panna. W tym kontekście Jan Paweł II zwraca uwagę na wymiar eschatologiczny naszego udziału w życiu Bożym³⁰. W *Reconciliatio et poenitentia* została przypomniana prawda, iż „Posłannictwo jednania jest właściwe całemu Kościołowi, również i przede wszystkim temu już dopuszczonemu do pełnego udziału w Boskiej chwale z Maryją Dziewicą, z Aniołami i Świętymi, którzy kontemplują i uwielbiają trzykroć świętego Boga. W owej współpracy z Chrystusem nad jednaniem świata z Bogiem Kościół niebieski, Kościół ziemski i Kościół czyścicowy są w sposób tajemniczy ze sobą złączone”³¹. Kontynuując temat tajemnicy świętych obcowania, Jan Paweł II dodaje:

²⁹ CONCILIUM VATICANUM II, *Constitutio de sacra liturgia „Sacrosanctum concilium”* (SC) 103, AAS 56 (1964), 125, SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucja o świętej liturgii „Sacrosanctum concilium”*, w: SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 2002, 71.

³⁰ IOANNES PAULUS II, *Adhortatio apostolica post synodum episcoporum edita de reconciliacione et poenitentia in hodierno Ecclesiae munere „Reconciliatio et poenitentia”* (RP) 12, AAS 77 (1985), 207, JAN PAWEŁ II, *Posynodalna adhortacja apostołska „Reconciliatio et poenitentia”*, w: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, Kraków 1996, 211.

³¹ Tamże, AAS 77 (1985), 207: „Missio reconciliatrix est totius Ecclesiae propria, etiam, ac quidem potissimum, illius Ecclesiae, quae gloriam divinam iam plene participat una cum Beata Virgine Maria, cum Angelis et Beatis comprehensoribus, qui Deum sanctissimum contemplantur atque adorant. Ecclesia caelestis, Ecclesia terrestris, Ecclesia purgatorio addicta, ad hanc cooperationem arcana ratione consociantur cum Christo ut mundum Deo réconcilient”, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, 210-211.

„Pierwszą drogą tego zbawczego działania jest droga modlitwy. Niewątpliwie Najświętsza Dziewica, Matka Chrystusowa i Matka Kościoła, oraz Święci, którzy już osiągnęli cel doczesnej wędrówki i uczestniczą w chwale Boga, wspierają swoim wstawiennictwem braci pielgrzymujących na świecie w ich dążeniu do nawrócenia, do wiary, do powstania po każdym upadku, w ich działaniu na rzecz rozwoju komunii i pokoju w Kościele oraz w świecie. W tajemnicy Świętych Obcowania to powszechne pojednanie urzeczywistnia się w sposób najgłębszy i najbardziej owocny dla wspólnego zbawienia”³².

Zatrzymując się w naszej refleksji nad tematem więzi Maryi z sakramentem pokuty i pojednania, warto wskazać na fakt, iż wspólnota modlącego się Kościoła czci Najświętszą Maryję Pannę w liturgii jako Matkę pojednania. W 14. formularzu znajdującym się w *Collectio missarum de beata Virgine Maria*³³ teksty euchologiczne zapraszają do wielbienia Boga za dar pojednania dany nam w Jezusie Chrystusie i wskazują na Jego Matkę. Jej zgoda na Wcielenie Słowa Ojca przedwiecznego sprawiła, że mógł On stać się w efekcie pojednaniem grzeszników z Bogiem. Syn Maryi pojednał niebo z ziemią. Krzyż, pod którym stoi Maryja, na zawsze pozostanie dla świata widzialnym znakiem owego pojednania (por. J 19, 25-27). Jezus przyszedł po to, aby zjednoczyć ludzi z Bogiem i między sobą, a Maryja jest dla Kościoła wszystkich czasów wierną współpracownicą owej tajemnicy³⁴.

6. Maryja w życiu osób poświęconych Bogu

Pośród tematów, jakim zostały poświęcone posynodalne adhortacje apostolskie, odkrywamy zainteresowanie osobami powołanymi do

³² Tamże, AAS 77 (1985), 207: „Prima via salvificae huius actionis est via orationis. Beata Virgo Maria, Mater Christi et Mater Ecclesiae, ac Sancti Caelites, qui, terreno itinere iam confecto, Dei gloria sunt potiti, certe fratres in terra peregrinantes intercessione sua sustinent ad studium ponendum in conversione, in fide, in renovanda vita post unumquemque lapsum, in agendo ut communio et pax in Ecclesia et mundo augeantur. In mysterio communionis Sanctorum reconciliatio universalis ad effectum adducitur ratione altissima maximeque frugifera ad omnium salutem”, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, 211.

³³ S. CZERWIK, *Recepcja mariologii Soboru Watykańskiego II w posoborowych księgach liturgicznych. Próba syntezy*, „Salvatoris Mater” 16 (2014) 1-4, 54-122; C. MAGGIONI, *A vent’anni dalla Collectio Missarum de beata Maria virgine*, „Theotokos” 15 (2007), 43-553.

³⁴ B. FERDEK, *Slużebnica pokoju i pojednania. Perspektywa soteriologiczna*, „Salvatoris Mater” 20 (2018) 1-4, 44-57.

szczególnej służby w Kościele: biskupami, prezbiterami i osobami życia konsekrowanego.

W życiu Kościoła szczególną rolę i zadanie odgrywają biskupi. To właśnie ich posłudze i życiu poświęcony był odbywający się w dniach od 30 września do 27 października 2001 Synod Biskupów. Jan Paweł II, po zebraniu owoców prac ojców synodalnych 16 października 2003 roku, w 25. rocznicę wyboru na Stolicę Piotrową, wydał posynodalną adhortację apostolską *Pastores gregis* o biskupie służce Ewangelii Jezusa Chrystusa dla nadziei świata. W tym posynodalnym dokumencie zostaje zwrócona uwagę między innymi na duchowość maryjną każdego biskupa. Jan Paweł II podkreśla, że Matka Jezusa Chrystusa, z którą każdy biskup powinien mieć synowską relację, jest dla niego mistrzynią życia duchowego³⁵. *Pastores gregis* zaprasza biskupów do codziennego odnawiania aktu powierzenia, „którego dokonał Jezus, ofiarowując stojącą pod Krzyżem Matkę uczniowi, zaś umiłowanego ucznia — Maryi (por. J 19, 26-27)”³⁶. Jan Paweł II wskazuje na obecność Maryi w początkach rodzącego się Kościoła i uczy: „Święta Matka Boga powinna więc być dla biskupa mistrzynią w słuchaniu i w gotowości wypełniania Słowa Bożego, w byciu wiernym uczniem jedynego Nauczyciela, w wytrwałości wiary, w ufnej nadziei i gorącej miłości”³⁷.

W refleksji nad miejscem Maryi w życiu i posłudze biskupa wskazuje się na prawdę, iż „głęboka pobożność maryjna biskupa znajduje stałe odniesienie do liturgii, gdzie Dziewica Maryja jest w sposób szczególny obecna w sprawowaniu tajemnic zbawienia i jest dla całego Kościoła wzorem słuchania i modlitwy, ofiary i duchowego macierzyństwa. [...] W świetle tej zasady biskup również pielęgnuje swoją osobistą i wspólnotową duchowość maryjną poprzez pobożne ćwiczenia zatwierdzone i polecane przez Kościół, szczególnie zaś poprzez odmawianie owego

³⁵ IOANNES PAULUS II, *Adhortatio apostolica postsynodalis de Episcopo ministro Evangelii Iesu Christi pro mundi spe „Pastores gregis”* (PG) 14, AAS 96 (2004), 845-846, JAN PAWEŁ II, *Posynodalna adhortacja apostolska o biskupie służce Ewangelii Jezusa Chrystusa dla nadziei świata „Pastores gregis”*, Kraków 2003, 39-40.

³⁶ Tamże, AAS 96 (2004), 846: „[...] quam fecit Iesus Mariae, quae iuxta crucem stabat, quaeque Discipulo commissa est ac Discipulus dilectus vicissim Mariae (cfr Io 19, 26-27)”, JAN PAWEŁ II, *Posynodalna adhortacja apostolska o biskupie służce Ewangelii Jezusa Chrystusa dla nadziei świata „Pastores gregis”*, 39.

³⁷ Tamże, AAS 96 (2004), 846: „Quocirca sancta Dei Mater Episcopo erit magistra audiendi Deique Verbi alacriter perficiendi, in fideli discipuli condicione erga unum Magistrum, in fidei firmitate, in fiduciali spe flagrantique caritate”, JAN PAWEŁ II, *Posynodalna adhortacja apostolska o biskupie służce Ewangelii Jezusa Chrystusa dla nadziei świata „Pastores gregis”*, 39.

kompendium Ewangelii, jakim jest Różaniec święty”³⁸. Zwrócenie uwagi na te aspekty życia i posługi pokazuje, jak niezawodnymi środkami wspierającymi rozwój duchowy są chrześcijańskie praktyki, takie jak Różaniec święty. Odnosi się to nie tylko pasterzy Kościoła, ale do całego Ludu Bożego.

Tematem, który był przedmiotem odbywającego się w 1990 roku VIII Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów, była formacja kandydatów do kapłaństwa. Jan Paweł II chcąc, aby prace tego Synodu były utrwalone i wprowadzane w życie, opublikował posynodalną adhortację apostolską o formacji kapłanów we współczesnym świecie *Pastores dabo vobis* (25 marca 1992). Również w tym papieskim dokumencie odnaleźć możemy wskazania o charakterze maryjnym. Wpisanie się w drogę Kościoła i odpowiedź na otrzymany dar, zachowanie i pielęgnowanie tego daru jest szczególnym zadaniem tych, którzy przygotowują się do kapłaństwa. Rozeznanie powołania, które w miarę, gdy jest przyjęte, staje się darem, wiąże się z posiadaniem również odpowiednich kwalifikacji duchowych, intelektualnych i pastoralnych, by móc w pełni stać się sługą Kościoła.

W posynodalnej adhortacji apostolskiej *Pastores dabo vobis* zaznacza się, że „Maryja, Dziewica-Matka żyjąca w najściślejszym zjednoczeniu z Chrystusem, bardziej niż wszystkie inne stworzenia doświadczyła pełnej prawdy powołania, gdyż nikt inny nie odpowiedział z tak wielką miłością na nieogarnioną miłość Boga jak Ona”³⁹. Czas formacji

³⁸ Tamże, AAS 96 (2004), 846: „Solida Marialis Episcopi devotio continenter ad sacram Liturgiā referretur, ubi in salutis mysteriis celebrandis peculiarem praesentiam obtinet Virgo ipsaque universae Ecclesiae precandi, audiendi, offerendi itemque spiritalis maternitatis eximium est exemplar. [...] Hoc firmato principio, Episcopus quoque suam Marialem pietatem tam personalem quam cum aliis sociatam piis exercitiis colet, quae ab Ecclesia comprobantur et commendantur, praesertim per precationem illam Sancti Rosarii, quod est Evangelii compendium”, JAN PAWEŁ II, *Posynodalna adhortacja apostolska o biskupie służce Ewangelii Jezusa Chrystusa dla nadziei świata*, „*Pastores gregis*”, 39-40.

³⁹ TENŹE, *Adhortatio apostolica postsynodalis de Sacerdotum formatione in aetatis nostrae rerum condicione*, „*Pastores dabo vobis*” (PDV) 36, AAS 84 (1992), 718: „In intima unione cum Christo, Maria quoque, et virgo et mater, magis quam ceterae, inter creaturas, plenissimam vocacionis veritatem experta est; nemo enim ut illa amoris summo Dei responsum dedit cum tam grandi amore”, JAN PAWEŁ II, *Posynodalna adhortacja apostolska o formacji kapłanów we współczesnym świecie*, „*Pastores dabo vobis*”, w: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 1996, t. 2, 463. Zob. także R. SELEJDAK, *Formacja przyszłych kapłanów na wzór Jezusa Dobrego Pasterza*, „*Warszawskie Studia Teologiczne*” 28 (2014) 1, 271-292.

bowiem powinien być okresem, w którym na wzór Maryi kandydaci do święceń diakonatu i prezbiteratu będą odpowiadali każdego dnia na głos Pana i odnawiali w sobie na nowo pragnienie, które było u początku wyboru drogi ku kapłaństwu. Jan Paweł II w *Pastores dabo vobis* zaznacza, iż „każdy aspekt formacji kapłańskiej można związać z Maryją, jako osobą, która pełniej niż ktokolwiek inny odpowiedziała na Boże powołanie, stała się służebnicą i uczennicą słowa tak dalece, że poczęła w swym Sercu i w swym ciele Słowo — które stało się człowiekiem — aby ofiarować je ludzkości, została powołana, aby wychowywać jedynego i wiecznego Kapłana, uległego i poddanego Jej matczynej władzy. Przez swój przykład i wstawiennictwo Najświętsza Dziewica nadal troszczy się o rozwój powołań i kapłańskiego życia w Kościele”⁴⁰. Implikuje to zatem potrzebę stałej formacji w tym obszarze i czujność ze strony osób za nią odpowiedzialnych, tak aby nie zostały pominięte wskazania dotyczące maryjności kandydatów do święceń.

Kluczowe dla naszych rozważań jest podkreślenie, iż wewnętrzne doświadczenie spotkania z Jezusem, które było również doświadczeniem Apostołów, jest punktem wyjścia dla codziennego odkrywania wielkości daru, jakim jest powołanie kapłańskie. Jej obecność we wspólnocie uczniów Chrystusa w znamienny sposób kształtowała serca i umysły Uczniów Jezusa oczekujących w Wieczerniku na Zesłanie Ducha Prawdy. Dlatego tak potrzebne jest czerpanie przykładu z ewangelicznej odpowiedzi Maryi w Nazarecie i odnawianie każdego dnia owej osobistej odpowiedzi na głos powołania. Ponadto w świetle omawianej posynodalnej adhortacji apostołskiej należy stwierdzić, iż zażyłość z Chrystusem powinna być szczerą postawą każdego kandydata do święceń. Matczyzna rola, jaką Matka Pana odegrała we wspólnocie uczniów, jest pomocą w pełnym oddaniu się na służbę braciom. Zatem przygotowanie kandydatów do kapłaństwa w świetle maryjnej posługi miłości i przykładu Jej życia oznacza formowanie uczniów i sług Bożego Słowa, zdolnych do pełnego włączenia się w misję Kościoła w świecie⁴¹.

⁴⁰ PDV 82, AAS 84 (1992), 802: „Omnis species formationis sacerdotalis referri potest ad Beatam Virginem Mariam, quae melius ceteris humanis Deo vocanti respondit; quae ancilla ac discipula Verbi ita est facta, ut animo et corpore suo Verbum hominem factum conceperit, quo donaret genus humanum; quae ipsa vocata est ad educandum unicum aeternum que Sacerdotem, eundemque docilem factum matrisque auctoritati subditum. Suo exemplo ac intermissione beatissima Virgo et pro vocationibus fovendis et pro sacerdotibus in Ecclesia confirmandis vigilare pergit”, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 2, 537.

⁴¹ K. ZADROZNY, *Obecność Maryi na etapie odczytywania powołania oraz w formacji*

W rozważaniach mariologicznych nad obecnością Maryi w życiu osób powołanych i wybranych do wyłącznej służby Bogu oraz człowiekowi nie sposób pominąć osób konsekrowanych. W ich życiu, formacji i posłudze Najświętsza Maryja Panna zajmuje miejsce uprzywilejowane. Tematowi życia konsekrowanego zostało poświęcone IX Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów. Po zakończeniu jego prac Jan Paweł II opublikował posynodalną adhortację apostolską *Vita consecrata* (25 marca 1996). Jest to niezwykle głęboki w treść dokument, który nie pomija kwestii obecności Maryi w życiu i powołaniu osób konsekrowanych. W Niej bowiem realizuje się ideał poświęcenia i zawierzenia Bogu⁴².

Według Jana Pawła II „Maryja jest bowiem wzniosłym przykładem doskonałej konsekracji”⁴³. W tym świetle wzorczość Dziewicy z Nazaretu wyraża się w pełnej przynależności do Boga i całkowitym oddaniu się Temu, który powinien stać się centrum życia osoby wybranej i konsekrowanej. Życie i posłannictwo Matki Pana, jak zaznacza święty Jan Paweł II w *Vita consecrata*, przypomina osobom konsekrowanym o pierwszeństwie Bożej inicjatywy i całkowitym ukierunkowaniu życia na Chrystusa. Wzorem w owej chrystocentrycznej⁴⁴ postawie zawierzenia jest Maryja, „która wyraziła przyzwolenie na Boże Słowo Wcielone w jej łonie” (cum divino Verbo ipsa consenserit, quod in ea est caro factum)⁴⁵. W ten sposób Maryja „jawi się jako wzór przyjęcia łaski przez człowieka («*exemplum receptae gratiae*» ab homine creato)”⁴⁶.

Kolejnym aspektem życia Dziewicy Maryi, który Jan Paweł II podaje jako wzór w postępowaniu i wzrastaniu w konsekracji zakonnej, jest Jej wierne trwanie „u boku Syna w decydujących momentach Jego życia

początkowej kandydatów do prezbiteratu, CzST 45 (2017), 193-204.

⁴² J. SKAWROŃ, *Wierność Maryi wzorem dla osób konsekrowanych*, „Salvatoris Mater” 17 (2016) 1-3, 77-92; TENŻE, *Maryja inspiracja życia kontemplacyjnego*, „Salvatoris Mater” 19 (2017) 1-4, 125-146.

⁴³ IOANNES PAULUS II, *Adhortatio apostolica postsynodalis de vita consecrata eiusque missione in Ecclesia ac mundo „Vita consecrata”* (VC) 28, AAS 88 (1996), 401: „Maria namque perfectae consecrationis excelsum exemplar est”, JAN PAWEŁ II, *Posynodalna adhortacja apostolska o życiu konsekrowanym I jego misji w Kościele i świecie „Vita consecrata”*, w: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 1996, t. 2, 660.

⁴⁴ A. WOJTCZAK, *Ku chrystocentrycznej odnowie życia konsekrowanego*, „Poznańskie Studia Teologiczne” 13 (2002), 65-84.

⁴⁵ VC 28, AAS 88 (1996), 401, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 2, 660.

⁴⁶ Tamże.

publicznego⁴⁷. To trwanie sprawia, że osoby konsekrowane, i nie tylko, w Służebnicy Pańskiej dostrzec powinny Mistrzynie bezwarunkowej wierności i niestrudzonej służby⁴⁸.

Ponadto *Vita consecrata* inspirując się życiem Matki Jezusa, odczytuje konsekrację zakonną w kluczu trynitarnym. Maryja posiadając szczególny związek z Bogiem Ojcem jako umiłowana Córka Boga Ojca⁴⁹, z Duchem Świętym jako Jego mieszkanie⁵⁰, oraz z Synem Bożym jako Jego Rodzicielka⁵¹, jest wspaniałym wzorem konsekracji Ojcu, życia w zjednoczeniu z Synem oraz uległości działaniu Ducha Świętego i Jego mocy⁵². Osoba konsekrowana zatem powinna mieć „świadomość, że przyłgnięcie do Chrystusa, do Jego «życia w ubóstwie i dziewictwie» oznacza także naśladowanie życia Maryi⁵³”.

Kolejnym aspektem maryjnym w życiu osób konsekrowanych, na który wskazuje posynodalna adhortacja apostołska, jest pogłębianie i rozwijanie osobistej więzi z Matką Pana jako Matką i Nauczycielką życia duchowego. Posynodalna adhortacja apostołska o życiu konsekrowanym zwraca uwagę na fakt, iż osoby te zostają powołane wraz z Janem, aby wziąć do siebie Maryję (por. J 19, 27), kochać Ją i radykalnie naśladować, zgodnie z naturą swego powołania, a w zamian doznawać od Niej szczególnej macierzyńskiej dobroci. Maryja udziela osobie konsekrowanej owej miłości, „dzięki której może ona codziennie ofiarować życie dla Chrystusa, współpracując z Nim dla zbawienia świata. Dlatego synowska więź z Maryją stanowi uprzywilejowaną drogę wierności wobec otrzymanego powołania oraz najskuteczniejszą pomoc do wzrastania w nim i przeżywaniu go w pełni⁵⁴”.

⁴⁷ Tamże, AAS 88 (1996), 401: „[...] adstans Filio decretoriis in publicae eius vitae eventibus”, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 2, 660.

⁴⁸ Tamże, AAS 88 (1996), 401, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 2, 660.

⁴⁹ B. KOCHANIEWICZ, *Bóg Ojciec a Maryja w wybranych dokumentach Magisterium Ecclesiae*, „Salvatoris Mater” 1 (1999) 1, 190-206.

⁵⁰ G. BARTOSIK, *Duch Święty a Maryja – ku „antropologii spełnionej”*, „Teologia w Polsce” 11 (2017) 2, 55-73; T. SIUDY, *Maryja przyjmuje Ducha Świętego jako źródło wszelkiego wolnego daru łaski*, „Salvatoris Mater” 6 (2004) 4, 60-77.

⁵¹ J. HADRYŚ, *Maryja doskonale zjednoczona z Chrystusem*, „Salvatoris Mater” 5 (2003) 1, 85-97.

⁵² VC 28, AAS 88 (1996), 401, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 2, 660.

⁵³ Tamże, AAS 88 (1996), 401: „[...] sibi plane conscia: pertinere «ad genus vitae virginalis ac pauperis» Christi idem prorsus va lere ac vitae modum Mariae suum facere”, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 2, 660.

⁵⁴ Tamże, AAS 88 (1996), 402: „Illum ei amorem largitur Virgo qui vitam quotidie Christo offerre eum sinit, cum Ipso ad hominum salutem cooperans. Quapropter filialis

Przedstawione wyżej treści zawarte w posynodalnych adhortacjach apostolskich koncentrujące się na życiu, posłudze i formacji osób powołanych przez Boga, ukazują aktualność zawartych w nauczaniu Soboru Watykańskiego II wskazań o obecności Matki Najświętszej w życiu wszystkich członków Kościoła. W wymiarze osobistym i wspólnotowym owa obecność wyraża się poprzez przyjęcie Maryi jako daru i zadania⁵⁵.

7. Dziewica z Nazaretu a rodziny chrześcijańskie

Wzorczość i towarzyszenie Matki Jezusa w życiu Kościoła dotyczy także rodzin chrześcijańskich. W poświęconej sprawom rodziny adhortacji *Familiaris consortio* (21 listopada 1981) św. Jan Paweł II zwraca uwagę na wspólnotową modlitwę rodziny. W numerze 61. Ojciec święty podkreśla wartość modlitwy różańcowej i uczy: „Koronkę Najświętszej Maryi Panny trzeba zaliczyć do najwspanialszych i najskuteczniejszych *wspólnych modlitw*, do zanoszenia których wzywa się rodzinę chrześcijańską. Rzeczywiście chcemy w tym kierunku zwrócić myśl i gorąco życzymy sobie, by w tym czasie, gdy członkowie rodziny zbierają się na wspólną modlitwę, często i chętnie posługiwano się Różańcem”⁵⁶. Dokument posynodalny wskazuje zatem na pielęgnowanie w rodzinach chrześcijańskich duchowości maryjnej, która powinna ożywiać i umacniać więzy pomiędzy członkami rodziny oraz całym Kościołem. Pobożność maryjna jest bowiem szkołą, która uczy wzajemnego otwarcia się, miłości, szacunku, pokory i posłuszeństwa⁵⁷.

cum Maria necessitudo viam principalem efficit fidelitatis ipsi vocationi iam receptae et auxilium efficacissimum adfert ut quis in ea procedat eamque plenissime viyat”, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 2, 661.

⁵⁵ M. CHMIELEWSKI, *Implikacje posoborowej mariologii dla duchowości katolickiej w Polsce*, „Salvatoris Mater” 16 (2014) 1-4, 154-170.

⁵⁶ IOANNES PAULUS II, *Adhortatio apostolica postsynodalis de Familia Christianae muneribus in mundo huius temporis „Familiaris consortio”* (FC) 61, AAS 74 (1982), 154: „[...] quin Beatae Mariae Virginis Corona inter excellentissimas atque efficacissimas communes preces recensenda sit, ad quas fundendas Christiana familia invitatur. Re quidem vera placet Nobis mentem eo intendere ac vehementer optamus, ut, cum familiae membra ad precandum una conveniant, Rosarium crebro libenterque eo ipso tempore adhibeatur”, JAN PAWEŁ II, *Posynodalna adhortacja apostolska „Familiaris consortio”*, w: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, 130.

⁵⁷ R. KUCZER, *Maryja w rodzinie jako miejscu moralnego rozwoju w świetle nauczania Jana Pawła II*, „Salvatoris Mater” 9 (2007) 3-4, 205-215.

Jan Paweł II widzi w Różańcu uprzywilejowany środek, który zasila komunie miłości w rodzinie i przyczynia się do rozwoju duchowości małżeńskiej i rodzinnej. Dlatego też Najświętsza Maryja Panna, będąca szczególną Patronką rodzin chrześcijańskich, może być nazwana Matką chrześcijańskiej rodziny, czyli Kościoła domowego⁵⁸.

Temat macierzyńskiej obecności i wzorczości Maryi we wspólnocie rodzinnej został podjęty także w posynodalnej adhortacji apostolskiej *Amoris laetitia* papieża Franciszka. Dokument ten jest owocem odbytych dwóch zgromadzeń Synodu Biskupów (2014, 2016). Odnośnie do roli Maryi w rodzinie czytamy: „Przed każdą rodziną ukazuje się ikona Rodziny z Nazaretu, z jej codziennym trudem, a nawet koszmarem, kiedy musiała znosić niezrozumiałą przemoc Heroda — doświadczenia tragicznie powtarzającego się także i dziś w życiu wielu rodzin nieszczęśliwych uchodźców i doznających głodu. Podobnie jak Mędrcy, rodziny są zaproszone do kontemplowania Dzieciątka i Jego Matki, by upaść na twarz i oddać Mu pokłon (por. Mt 2, 11). Podobnie jak Maryja, są zachęczone do przeżywania odważnie i z pogodą ducha swoich obowiązków rodzinnych, smutnych i porywających, do strzeżenia i rozważania w sercu Bożych cudów (por. Łk 2, 19.51). W skarbcu serca Maryi są również wszystkie sprawy każdej z naszych rodzin, które Ona troskliwie zachowuje. Dlatego może nam Ona pomóc w ich interpretacji, aby rozpoznać w rodzinnych dziejach Boże orędzie”⁵⁹.

Wyrażona w przywołanych adhortacjach apostolskich troska Kościoła o rodziny chrześcijańskie i wskazanie na model życia Rodziny z Nazaretu jest zadaniem ciągle aktualnym, szczególnie w zmieniających się warunkach społeczno-kulturalnych i politycznych.

⁵⁸ FC 61, AAS 74 (1982), 154, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, 130.

⁵⁹ FRANCISCUS, *Adhortatio apostolica postsynodalis de Amore in Familia „Amoris laetitia”* (AL) 30, AAS 108 (2016), 321: „Coram unaquaque familia adest Nazarethanae familiae imago, una cum iis quae cotidie geruntur per labores et immo etiam per oppressiones nocturnas, sicut cum inexplicabilem Herodis vim pati debuit, quod etiam hodie in tot familiis profugorum desertorum inermiumque iteratur. Sicut magi, ad Puerum Matremque contemplandam invitantur familiae, procidentes eumque adorantes (cfr Mt 2, 11). Quemadmodum Mariae contigit, ad animose sereneque familiares provocationes, tristes laetasque, experiendas necnon ad conservanda et in corde Dei mirabilia conferenda ipsae concitantur (cfr Lc 2, 19.51). In Mariae cordis thesauro omnes cuiusque nostrae familiae eventus reperiuntur, quos illa curiose servat. Quocirca in illis intepretandis nos iuvare potest, ut familiae in historia Dei nuntius agnoscatur”, FRANCISZEK, *Posynodalna adhortacja apostolska o miłości w rodzinie „Amoris laetitia”*, Kraków 2016, 25.

8. Maryja i młodzież

Kolejnym tematem, który stoi w centrum zainteresowania Kościoła, są ludzie młodzi. Geniusz piotrowej posługi w Kościele św. Jana Pawła II, który zainicjował Światowe Dni Młodzieży, sprawił, iż oczy wspólnoty Kościoła jeszcze bardziej zostały skierowane na ludzi młodych. Już w posynodalnej adhortacji apostolskiej o powołaniu i misji świeckich w Kościele i świecie *Christifideles laici* (30 grudnia 1988) Jan Paweł II podkreśla szczególną rolę, jaką młodzież ma do spełnienia. Ludzie młodzi są nadzieją Kościoła, a swoim życiem przypominają o zawsze radosnej młodości, która jest owocem działania Ducha Świętego w Kościele⁶⁰.

Temat relacji i wzorczości Maryi względem ludzi młodych zawarty jest w najnowszej posynodalnej adhortacji apostolskiej *Christus vivit* z 25 marca 2019 roku. Papież Franciszek temat maryjny umieścił w numerach 43-48, które zatytułował *Maryja, dziewczyna z Nazaretu*.

Kreśląc rysy młodej Niewiasty z Nazaretu i odwołując się do nierzadko skomplikowanej rzeczywistości wiary, w jakiej żyje współczesna młodzież, Ojciec święty uczy, iż „W sercu Kościoła jaśnieje Maryja. Jest Ona wspaniałym wzorem dla młodego Kościoła, który chce naśladować Chrystusa ze świeżością i posłuszeństwem. Kiedy była bardzo młoda, Maryja przyjęła zwiastowanie anioła i nie zrezygnowała z zadawania pytań (por. Łk 1, 34). Ale też miała duszę otwartą i powiedziała: «Oto Ja służebnica Pańska» (Łk 1, 38)”⁶¹. Wobec tajemnicy Wcielenia objawionej Jej podczas zwiastowania Maryja nie pozostała bierna, ale zaangażowała całe swoje istnienie. Maryja jako młoda niewiasta oddała się całkowicie na służbę owej tajemnicy, która przekracza ludzkie oczekiwania. Dlatego staje przed młodzieżą Kościoła jako niewiasta odważna, która potrafi współpracować z Bogiem⁶². Maryja, jak ukazuję Ją *Christus vivit*,

⁶⁰ IOANNES PAULUS II, *Adhortatio apostolica postsynodalis de vocatione et missione Laicorum in Ecclesia et in mundo „Christifideles laici”* (ChL) 46, AAS 81 (1989), 482-484, JAN PAWEŁ II, *Posynodalna adhortacja apostolska o powołaniu i misji świeckich w Kościele i świecie „Christifideles laici”*, w: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 1996, t. 1, 344-345.

⁶¹ FRANCISZEK, *Posynodalna adhortacja apostolska do młodych całego Ludu Bożego „Christus vivit”* (ChV), Kraków 2019, 22.

⁶² Tamże 44, *Posynodalna adhortacja apostolska do młodych całego Ludu Bożego „Christus vivit”*, 22-23.

jest dla młodego człowieka wzorem wytrwania w chwilach doświadczeń i próby⁶³.

Papież Franciszek podkreśla bezgraniczne zaangażowanie się Maryi w tajemnicę Syna Bożego. W kolejnych numerach omawianego dokumentu papież dodaje: „Maryja była dziewczyną o wspaniałej duszy, pełną radości (por. Łk 1, 47), młodą dziewczyną o oczach jaśniejących Duchem Świętym, która z wiarą kontemplowała życie i zachowywała wszystko w swoim sercu (por. Łk 2, 19.51). Była niespokojna, gotowa, by wyruszyć, była tą, która dowiedziawszy się, że kuzynka potrzebowała Jej, nie myślała o swoich własnych planach, ale «z pośpiechem» (Łk 1, 39) poszła w góry. A kiedy trzeba było chronić swoje dziecko, udała się z Józefem do odległego kraju (por. Mt 2, 13-14). Dlatego pozostała pośród uczniów zgromadzonych na modlitwie w oczekiwaniu Ducha Świętego (por. Dz 1, 14). W ten sposób, w Jej obecności narodził się młody Kościół, wraz z Apostołami, którzy wyruszyli, aby uczestniczyć w narodzinach nowego świata (por. Dz 2, 4-11)”⁶⁴.

W *Christus vivit* Najświętsza Maryja Panna jawi się jako bardzo bliska spraw ludzi młodych. Bliska przede wszystkim poprzez swoje macierzyńskie orędownictwo, ale także poprzez doświadczanie wiary. Dla młodego człowieka, który pragnie i szuka odpowiedzi na wiele nurtujących jego serce i umysł pytań oraz wątpliwości, Maryja z Nazaretu pozostaje inspiracją i przykładem.

Zakończenie

Tematy mariologiczno-maryjne, które zostały wydobyte z lektury i analizy posynodalnych adhortacji apostolskich, świadczą o potrzebie ciągłego pogłębiania znajomości Tej, która w pełni czasu (por. Ga 4, 4) stała się Matką Odkupiciela. Jej wewnętrzne powiązanie z Kościołem, którego jest Matką, powinno inspirować wszystkich członków tego Kościoła do życia prawdziwie ewangelicznego.

Różnorodność przedstawiana i interpretacji Jej osoby pozwala dostrzec w Maryi syntezę prawdziwego człowieczeństwa, niewiastę Eucharystii, wzór życia radami ewangelicznymi, ikonę przyjęcia i życia łaską Bożą, podporę życia duchowego, Matkę i Mistrzynię życia chrze-

⁶³ Tamże 45, *Posynodalna adhortacja apostolska do młodych całego Ludu Bożego „Christus vivit”*, 23.

⁶⁴ Tamże 46-47, *Posynodalna adhortacja apostolska do młodych całego Ludu Bożego „Christus vivit”*, 23.

ścijańskiego, wierną Służebnicę Słowa oraz Matkę naszej codzienności. Maryja jawi się jako osoba przeniknięta całkowicie Bożym Słowem, żyjąca w prawdziwej zgodności z Jego wolą, a jednocześnie jako otwarta na innych.

W świetle nauczania zawartego w posynodalnych adhortacjach apostoelskich warto podkreślić, iż wierzący w Chrystusa są wezwani do tego, aby zawsze na nowo przyjmować do swoich codziennych spraw Matkę Zbawiciela (por. J 19, 25-26) po to, by żyć świeżością orędzia ewangelicznego.

Mariologically – Marian Strands in Chosen Postsynodal Apostolic Exhortations Summary

This study takes into account the post-synodal apostolic exhortations of the bishops of Rome and the Mariological and Marian themes contained therein. These documents show Mary's exemplary and active presence in the community of Jesus' disciples of all times. The multitude of Mariological themes and images of Mary, which are indicated by the post-synodal apostolic adortations promulgated after the Second Vatican Council, testify to the need to constantly deepen the knowledge of her who in all time (cf. Gal 4: 4) became Mother of the Redeemer. It results from her internal connection with the Church, for which she remains not only Mother, but also a model of truly evangelical life. The diversity of her presentation and interpretation allows her to see in Mary a synthesis of true humanity, the pattern of life with evangelical counsels, the icon of acceptance and life in God's grace, a sub-guide of spiritual life, Mother and Teacher. Mary appears as a person completely imbued with God's Word, living in true accordance with his will, yet open to others. The Mother of Jesus is above all a true champion of Christian life in all its dimensions.

Słowa kluczowe: mariologia, Maryja, posynodalna adhortacja apostoelska, nauczanie Kościoła, Paweł VI, Jan Paweł II, Benedykt XVI, Franciszek, rodzina, życie konsekrowane, formacja kapłanów, młodzież, ewangelizacja we współczesnym świecie, słowo Boże, Eucharystia.

Keywords: mariology, Mary, post-synodal apostolic exhortation, Church teaching, Paul VI, John Paul II, Benedict XVI, Francis, family, consecrated life, formation of priests, young people, evangelization in the modern world, the Word of God, the Eucharist.

Bibliografia

I. Źródła

- Benedictus XVI, *Adhortatio apostolica postsynodalis de Eucharistia vitae missionisque Ecclesiae fonte et culmine „Sacramentum caritatis”*, AAS 99 (2007), 105-180, Benedykt XVI, *Posynodalna adhortacja apostolska o Eucharystii, źródle i szczycie życia i misji Kościoła „Sacramentum caritatis”*, Kraków 2007.
- Benedictus XVI, *Adhortatio apostolica postsynodalis de Verbo Dei in vita et in missione Ecclesiae „Verbum Domini”*, AAS 102 (2010), 681-787, Benedykt XVI, *Posynodalna adhortacja apostolska o Słowie Bożym w życiu i misji Kościoła „Verbum Domini”*, Kraków 2010.
- Concilium Vaticanum II, *Constitutio de sacra liturgia „Sacrosanctum concilium”*, AAS 56 (1964), 97-138, Sobór Watykański II, *Konstytucja o świętej liturgii*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje Dekrety Deklaracje*, Poznań 2002, 48-78.
- Franciscus, *Adhortatio apostolica de Evangelio Nuntiando nostra aetate „Evangelii gaudium”*, AAS 105 (2013), 1188-1333, Franciszek, *Posynodalna adhortacja apostolska o głoszeniu Ewangelii we współczesnym świecie „Evangelii gaudium”*, Poznań 2014.
- Franciscus, *Adhortatio apostolica postsynodalis de Amore in Familia „Amoris laetitia”*, AAS 108 (2016), 311-446, Franciszek, *Posynodalna adhortacja apostolska o miłości w rodzinie „Amoris laetitia”*, Kraków 2016.
- Franciszek, *Posynodalna adhortacja apostolska do młodych całego Ludu Bożego „Christus vivit”*, Kraków 2019.
- Ioannes Pauli II, *Adhortatio apostolica de Catechesi nostro tempore tradenda „Catechesi tradendae”*, AAS 71 (1979), 1277-1340, Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska o katechizacji w naszych czasach „Catechesi tradendae”*, w: *Adhortacje apostolskie Ojca świętego Jana Pawła II*, Kraków 1996, t. 1, 1-64.
- Ioannes Paulus II, *Adhortatio apostolica post synodum episcoporum edita de reconciliatione et paenitentia in hodierno Ecclesiae munere „Reconciliatio et paenitentia”*, AAS 77 (1985), 185-275, Jan Paweł II, *Posynodalna adhortacja apostolska „Reconciliatio et paenitentia”*, w: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 1996, t. 1, 191-267.
- Ioannes Paulus II, *Adhortatio apostolica postsynodalis de Episcopo ministro Evangelii Iesu Christi pro mundi spe „Pastores gregis”*, AAS 96 (2004), 825-924, Jan Paweł II, *Posynodalna adhortacja apostolska o biskupie służce Ewangelii Jezusa Chrystusa dla nadziei świata „Pastores gregis”*, Kraków 2003.
- Ioannes Paulus II, *Adhortatio apostolica postsynodalis de Familia Christianae muneribus in mundo huius temporis „Familiaris consortio”*, AAS 74 (1982), 81-191,

- Jan Paweł II, *Posynodalna adhortacja apostolska „Familiaris consortio”*, w: *Adhortacje Ojca świętego Jana Pawła II*, Kraków 1996, t. 1, 65-160.
- Ioannes Paulus II, *Adhortatio apostolica postsynodalis de Sacerdotum formatione in aetatis nostrae rerum condicione „Pastores dabo vobis”*, AAS 84 (1992), 657-804, Jan Paweł II, *Posynodalna adhortacja apostolska o formacji kapłanów we współczesnym świecie „Pastores dabo vobis”*, w: *Adhortacje Ojca świętego Jana Pawła II*, Kraków 1996, t. 2, 407-538.
- Ioannes Paulus II, *Adhortatio apostolica postsynodalis de vita consecrata eiusque missione in Ecclesia ac mundo „Vita consecrata”*, AAS 88 (1996), 377-486, Jan Paweł II, *Posynodalna adhortacja apostolska o życiu konsekrowanym I jego misji w Kościele i świecie „Vita consecrata”*, w: *Adhortacje Ojca świętego Jana Pawła II*, Kraków 1996, t. 2, 633-751.
- Ioannes Paulus II, *Adhortatio apostolica postsynodalis de vocatione et missione Laicorum in Ecclesia et in mundo „Christifideles laici”*, AAS 81 (1989), 393-521, Jan Paweł II, *Posynodalna adhortacja apostolska o powołaniu i misji świeckich w Kościele i świecie „Christifideles laici”*, w: *Adhortacje Ojca świętego Jana Pawła II*, Kraków 1996, t. 1, 268-377.
- Kongregacja Nauki Wiary, *Instrukcja o powołaniu teologa w Kościele „Donum veritatis”*, AAS 82 (1990), 1550-1570, w: *W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966-1994*, Tarnów 1995, 353-370.
- Paulus VI, *Ahdortatio apostolica de Evangelizatione in mundo huius temporis „Evangelii nuntiandi”*, AAS 68 (1976), 5-76, Paweł VI, *Adhortacja apostolska o ewangelizacji w świecie współczesnym „Evangelii nuntiandi”*, Warszawa 1986.

II. Opracowania

- Amato A., *Vaticano II e mariologia postconciliare. Considerazioni introduttive*, w: *Mariologia a tempore Concilii Vaticani II. Receptio, ratio et prospectus*, ed. S.M. Cechin, Roma 2013, VI-XX.
- Bachanek G., *Rozwój nauczania Josepha Ratzingera o Eucharystii*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 18 (2005), 111-124.
- Bartosik G., *Duch Święty a Maryja – ku „antropologii spełnionej”*, „Teologia w Polsce” 11 (2017) 2, 55-73.
- Błaza M. – Kowalczyk D., *Traktat o sakramentach*, w: *Dogmatyka*, E. Adamiak – A. Czaja – J. Majewski, t. 5, Warszawa 2007, 215-575.
- Chmielewski M., *Implikacje posoborowej mariologii dla duchowości katolickiej w Polsce*, „Salvatoris Mater” 16 (2014) 1-4, 154-170.
- Conobbio G., *Sulla Sinodalità*, „Teologia” 41 (2016), 249-273.
- Czerwik S., *Recepcja mariologii Soboru Watykańskiego II w posoborowych księgach liturgicznych. Próba syntezy*, „Salvatoris Mater” 16 (2014) 1-4, 54-122.

- Eterović N., *Sinodi continentali. I Consigli Speciali del Sinodo dei Vescovi*, Città del Vaticano 2013.
- Ferdek B., *Boże macierzyństwo Maryi a Eucharystia*, „Salvatoris Mater” 7 (2005) 1, 33-44.
- Ferdek B., *Slużebnica pokoju i pojednania. Perspektywa soteriologiczna*, „Salvatoris Mater” 20 (2018) 1-4, 44-57.
- Hadryś J., *Maryja doskonale zjednoczona z Chrystusem*, „Salvatoris Mater” 5 (2003) 1, 85-97.
- Isabell Naumann M., *Transformed by the Word – The Marian Response: an Exposition of Mary in the Post-Synodal Apostolic Exhortation “Verbum Domini”*, „Ephemerides Mariologicae” 61 (2011), 325-341.
- Kochaniewicz B., *Bóg Ojciec a Maryja w wybranych dokumentach Magisterium Ecclesiae*, „Salvatoris Mater” 1 (1999) 1, 190-206.
- Kuczer R., *Maryja w rodzinie jako miejscu moralnego rozwoju w świetle nauczania Jana Pawła II*, „Salvatoris Mater” 9 (2007) 3-4, 205-215,
- Maggioni C., *A vent’anni dalla Collectio Missarum de beata Maria virgine*, „Theotokos” 15 (2007), 43-553.
- Maria e l’Eucaristia*, ed. E.M. Toniolo, Roma 2000.
- Napiórkowski A.A., *Maryja jest piękna. Zarys mariologii i maryjności*, Kraków 2016.
- Pałęcki W., *Eucharystia w świetle teologii misteriów i posynodalnej adhortacji papieża Benedykta XVI „Sacramentum caritatis”*, „Resovia Sacra” 14-15 (2007-2008), 43-64.
- Przyczyna W. – Wróbel R., *Maryja wzorem słuchania słowa Bożego*, „Salvatoris Mater” 5 (2003) 2, 90-103.
- Selejdak R., *Formacja przyszłych kapłanów na wzór Jezusa Dobrego Pasterza*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 28 (2014) 1, 271-292.
- Serra A., *Memoria e contemplazione*, „Theotokos” 8 (2000), 821-859.
- Siudy T., *Maryja przyjmuje Ducha Świętego jako źródło wszelkiego wolnego daru łaski*, „Salvatoris Mater” 6 (2004) 4, 60-77.
- Skawroń J., *Maryja inspiracja życia kontemplacyjnego*, „Salvatoris Mater” 19 (2017) 1-4, 125-146.
- Skawroń J., *Wierność Maryi wzorem dla osób konsekrowanych*, „Salvatoris Mater” 17 (2016) 1-3, 77-92.
- Tronina A., *Magnificat – portret duszy Maryi*, „Salvatoris Mater” 8 (2006) 3-4, 22-37.
- Vitali D., *I soggetti della sinodalità alla luce dell’ecclesiologia del Concilio Vaticano II*, w: *A cinquant’anni dall’Apostolica sollicitudo. Il Sinodo dei Vescovi al servizio di una Chiesa sinodale*, ed. L. Baldisseri, Città del Vaticano 2016, 141-189.
- Weill M.-D., *Marie, figure et mère de l’Église vivante de la Parole de Dieu. Une lecture de l’exhortation „Verbum Domini”*, „Nouvelle Revue Théologique” 141 (2019), 395-410.

-
- Wojtczak A., „*Niewiasta eucharystii*” według nauczania Jana Pawła II, „*Salvatoris Mater*” 6 (2004) 1, 254-378.
- Wojtczak A., *Ku chrystocentrycznej odnowie życia konsekrowanego*, „*Poznańskie Studia Teologiczne*” 13 (2002), 65-84.
- Zadrożny K., *La Madre di Gesù e la Parola di Dio nella «Verbum Domini» di Benedetto XVI. Contenuti e prospettive teologiche*, Roma 2019.
- Zadrożny K., *Obecność Maryi na etapie odczytywania powołania oraz w formacji początkowej kandydatów do prezbiteratu*, *CzST* 45 (2017), 193-204.